

УДК 342.9:351.742

Д. М. Корнієнко
кандидат юридичних наук,
начальник Київського факультету
Національної академії Національної гвардії України

ГЕНЕЗА ПРОБЛЕМИ СЛУЖБОВО-БОЙОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СИЛ ОХОРОНИ ПРАВОПОРЯДКУ У НАУЦІ ТА ПРАКТИЦІ НАЦІОНАЛЬНОЇ ГВАРДІЇ УКРАЇНИ

Загрози від виникнення кризових подій сьогодення доводять необхідність своєчасного та ефективного реагування сил сектору безпеки й оборони України. Сучасні механізми реагування базуються на службово-бойовій діяльності сил охорони правопорядку. Практика реагування на кризові ситуації визначає, що службово-бойова діяльність сил охорони правопорядку є видом правоохоронної діяльності та реалізується шляхом виконання правоохоронних завдань переважно через службову діяльність правоохоронними методами, а у разі загострення обстановки – також воєнними методами.

Нині основними силами охорони правопорядку в Україні можна вважати: Національну гвардію України; Національну поліцію України; Службу безпеки України; Державну прикордонну службу України та військову службу правопорядку у Збройних сил України. Серед зазначених в умовах численних кризових ситуацій на території України особливого значення набуває Національна гвардія України, яка є військовим формуванням з правоохоронними функціями.

Нині в Україні теорія службово-бойової діяльності сил охорони правопорядку України є досить молодою наукою, а отже, в ній ще не на достатньому рівні опрацьовано основоположні категорії. Не є винятком службово-бойова діяльність Національної гвардії України, теорія та практика застосування якої потребує розвитку та формування адміністративно-правового та методологічного обґрунтування. Таким чином, нині проблемні питання службово-бойової діяльності сил охорони правопорядку у науці та практиці Національної гвардії України набувають особливої актуальності.

Питання адміністративно-правового забезпечення службово-бойової діяльності військових формувань з правоохоронними функціями розглядали в наукових працях О.В. Гуляк, І.В. Євтушенко, О.Г. Комісаров, С.О. Кузніченко, В.В. Мацюк, В.Я. Покайчук, М.Б. Саакян та ін. Різноманітні правові аспекти службово-бойової діяльності саме Національної гвардії України були розглянуті в працях С.В. Белая, А.В. Жбанчика, О.В. Кривенка, Е.М. Полтавського, С.А. Ярового та ін. Науковцями та практиками вивчено значний обсяг проблемних питань службово-бойової діяльності сил охорони правопорядку. При цьому вивчення генези проблем службово-бойової діяльності сил

охорони правопорядку у науці та практиці Національної гвардії України не знайшло належного відображення.

Метою статті є здійснення аналізу сутності службово-бойової діяльності сил охорони правопорядку у науці та практиці Національної гвардії України.

За загальноприйнятим визначенням, що склалося серед науковців сектору безпеки й оборони України [1-4], службово-бойовою діяльністю є сукупність охоронних, режимних, ізоляційно-обмежувальних, захисних заходів та дій, які проводяться у мирний час в умовах виникнення кризових ситуацій та в особливий період з метою охорони об'єктів, громадського порядку та забезпечення громадської безпеки, законності та правопорядку, суверенітету і територіальної цілісності держави, а також її конституційного ладу.

Загалом, діяльність – це процес (або процеси) активної взаємодії суб'єкта з об'єктом, під час якого суб'єкт досягає встановлених завдань, досягає мети. Діяльністю можна назвати будь-яку активність людини, якій вона сама надає деякий сенс. У психології діяльність характеризує свідому сторону особистості людини (на відміну від поведінки).

Нині встановлено [1-4], що об'єктом службово-бойової діяльності є правопорушники, злочинці, диверсійно-розвідувальні групи, незаконні збройні формування, терористи, терористичні організації та ін., що становлять загрозу національній безпеці держави. Суб'єктом – суб'єкти забезпечення громадського порядку та безпеки, державної та воєнної безпеки та взагалі національної безпеки, тобто сили охорони правопорядку (військові формування та правоохоронні органи спеціального призначення).

За основами менеджменту діяльність можна розділити на етапи, якими є:

- процес залучення в діяльність суб'єктів (визначення складу суб'єктів);
- процес цілепокладання (розподіл функцій);
- процес проектування (планування дій);
- процес здійснення дій (виконання завдань);
- процес аналізу результатів дій і порівняння їх з поставленими цілями.

На нашу думку, ці етапи можна застосовувати у службово-бойовій діяльності сил охорони правопорядку. Такий підхід відповідно до тематики

дослідження має надати допомогу у встановленні сутності службово-бойової діяльності сил охорони правопорядку у науці та практиці Національної гвардії України.

Отже, процес залучення в діяльність суб'єктів визначає насамперед суб'єктів службово-бойової діяльності, якими є сили охорони правопорядку. Такими є частини та підрозділи Національної гвардії України, органи та підрозділи Національної поліції України, органи та підрозділи Служби безпеки України, органи та підрозділи Державної прикордонної служби України та підрозділи військової служби правопорядку у Збройних силах України. В умовах виникнення кризових ситуацій до сил охорони правопорядку також можна віднести: підрозділи Управління державної охорони України, підрозділи Державної пенітенціарної служби України, підрозділи Державної служби України з надзвичайних ситуацій, а також військові частини та з'єднання Збройних сил України під час виконання ними стабілізаційних дій.

Процес цілепокладання (розподіл функцій) визначає види службово-бойової діяльності сил охорони правопорядку. Вид – це граматична категорія, що характеризує дію і стан з погляду їх тривання, становлення, розгортання або цілісності, результативності, завершеності в часі. Тобто видом службово-бойової діяльності є характер дій відповідно до поставленої мети. О.М. Шмаков під видами службово-бойової діяльності розуміє: службу з охорони громадського порядку та забезпечення громадської безпеки; режимно-карантинну службу; режимно-комендантську службу; вартову службу; конвойну службу; бойові дії [5]. М.О. Єрмошин визначає такі види службово-бойової діяльності, як: охорона державних об'єктів; конвоювання; охорона та екстрадиція підсудних; охорона громадського порядку та боротьба зі злочинністю; оборона і наступ військ (сил) [6, с. 62]. Таким чином, виходячи з проведеного аналізу, на нашу думку, до основних видів службово-бойової діяльності сил охорони правопорядку можна віднести: охорону громадського порядку; забезпечення громадської безпеки; охорону та екстрадицію підсудних; охорону важливих державних об'єктів; підтримання надзвичайних адміністративно-правових режимів; забезпечення суверенітету і територіальної цілісності держави та ін.

Процес проєктування (планування) дій має на увазі головним чином визначення поняття форма службово-бойової діяльності. Формою є тип, будова, спосіб організації чого-небудь, зовнішній вияв якого-небудь явища, пов'язаний з його сутністю, змістом. Серед наукової спільноти сектору безпеки й оборони нині є декілька підходів до визначення цього поняття. Більшість джерел визначає, що форми службово-бойових дій визначаються відповідно до основних функцій сил

охорони правопорядку, а саме: патрульно-постова служба; охорона громадського порядку під час проведення масових заходів; вартова і конвойна служба; режимно-комендантська служба; спеціальні операції; бойові дії [7]. Однак інший підхід до визначення поняття форма службово-бойової діяльності відносить зовнішнє вираження змісту дій військ (сил), що відбиває органічну єдність їхньої організації, рівня і мети. Виходячи із практики застосування військових нарядів, підрозділів, частин, з'єднань та угруповань військ, автори [8] виділяють такі форми службово-бойових дій сил охорони правопорядку: оперативні дії (оперативне застосування); спеціальна операція (оперативного і тактичного масштабу); службово-бойові дії; бій [8, с. 24]. Також є думка, що формами службово-бойових дій є спеціальні операції, службово-бойові та бойові дії [5]. Тобто єдиного підходу до визначення розглянутого поняття немає. На нашу думку, службово-бойова діяльність здійснюється у багатьох формах, а саме: патрульно-постова служба; вартова служба; конвойна служба; режимно-карантинна служба, режимно-комендантська служба; спеціальні дії; бойові дії та ін.

Процес здійснення дій (виконання завдань) у службово-бойовій діяльності реалізується шляхом застосування способів службово-бойової діяльності. Способом є певна дія, прийом або система прийомів, яка дає можливість зробити, здійснити що-небудь, досягти чогось, це те, що служить знаряддям, засобом тощо у якій-небудь справі. Загальноприйнято, що спосіб службово-бойових дій – це порядок і тактичні прийоми застосування сил і засобів для виконання завдань [9, с. 54]. На нашу думку, залежно від виконання кожного службово-бойового завдання застосовуються певні способи, основними з яких є: патрулювання, блокування, ізоляційно-обмежувальні дії, оточення, розосередження, охоронні дії, сторожові дії, дії з оборони й утримання визначених об'єктів, пошуково-ударні дії, рейдово-штурмові дії, наскок, переслідування, прочісування місцевості, засадні та ін.

Заключним етапом діяльності є процес аналізу результатів дій і порівняння їх з поставленими цілями. Вивчення основних цілей та результатів службово-бойової діяльності сил охорони правопорядку, а також аналіз наукових досліджень [10-13], врахування сучасних кризових умов на території України тощо визначають, що нині особливого значення набуває службово-бойова діяльність Національної гвардії України.

Національна гвардія України є військовим формуванням з правоохоронними функціями, що призначена для виконання завдань із захисту та охорони життя, прав, свобод і законних інтересів громадян, суспільства і держави від злочинних та інших протиправних посягань, охорони

громадського порядку та забезпечення громадської безпеки, а також у взаємодії з правоохоронними органами – забезпечення державної безпеки і захисту державного кордону, припинення терористичної діяльності, діяльності незаконних воєнізованих або збройних формувань (груп), терористичних організацій, організованих груп та злочинних організацій [14]. Національна гвардія України здійснює службово-бойову діяльність у межах чинного законодавства підрозділами, військовими частинами і з'єднаннями у взаємодії з силами охорони правопорядку або самостійно з використанням зброї, спеціальних засобів, військової та спеціальної техніки, засобів забезпечення (інженерної техніки, засобів охорони) відповідно до чинного законодавства.

Отже, виходячи з вищевказаного, службово-бойова діяльність Національної гвардії України – це загальна назва, що відображає характер діяльності Національної гвардії України, на відміну від бойової діяльності військових формувань та службової діяльності правоохоронних органів спеціального призначення. Збройні сили України як головний представник військових формувань призначені для ведення бойових дій у воєнний час. У мирний час вони несуть бойове чергування незначними силами та здійснюють заходи з підготовки до бойових дій, основним змістом якої є бойова підготовка військ (сил). Національна поліція України, Служба безпеки України та інші правоохоронні органи спеціального призначення у мирний час виконують оперативно-службові завдання. В умовах виникнення кризових ситуацій, надзвичайних адміністративно-правових режимів та особливого періоду правоохоронні органи, окрім оперативно-службових завдань, виконують відповідні службово-бойові завдання. На відміну від Збройних сил України та правоохоронних органів спеціального призначення, Національна гвардія України основними силами у мирний час виконує службово-бойові завдання у плановому, регулярному порядку і посилює службово-бойову діяльність за надзвичайних обставин.

На основі вищесказаного можна зазначити таке.

1. Загрози від виникнення кризових подій сьогодення доводять необхідність своєчасного та ефективного реагування сил сектору безпеки й оборони України. Сучасні механізми реагування базуються на службово-бойовій діяльності сил охорони правопорядку. Однак нині в Україні теорія службово-бойової діяльності сил охорони правопорядку України є досить молодою наукою, а отже, в ній ще не на достатньому рівні опрацьовано основоположні категорії.

2. В умовах численних кризових ситуацій на території України особливого значення набуває Національна гвардія України, яка є військовим формуванням з правоохоронними функціями.

Службово-бойова діяльність Національної гвардії України – це загальна назва, що відображає характер її діяльності, на відміну від бойової діяльності військових формувань та службової діяльності правоохоронних органів спеціального призначення. Національна гвардія України основними силами у мирний час виконує службово-бойові завдання у плановому, регулярному порядку і посилює службово-бойову діяльність за надзвичайних обставин.

3. Нині ще не проведено пошуку нових та вдосконалення наявних видів службово-бойової діяльності, а також форм і способів виконання службово-бойових завдань, не зібрано досвіду діяльності Національної гвардії України у різних умовах оперативної обстановки та діями за різними кризовими ситуаціями. Точне визначення основоположних категорійних понять, установлення взаємозв'язків і взаємозалежностей між ними є необхідним для вирішення головних проблемних питань службово-бойової діяльності Національної гвардії України.

4. Напрями подальших наукових розвідок будуть спрямовані на дослідження проблемних питань адміністративно-правового забезпечення службово-бойової діяльності Національної гвардії України.

Література

1. Кириченко І.О. Обґрунтування доцільності запровадження наукової спеціальності «Службово-бойова діяльність» / І.О. Кириченко, С.Т. Полторак, О.М. Шмаков. *Чесць і закон*. Харків : Акад. ВВ МВС України, 2005. № 3. С. 3-10.
2. Шмаков О.М. Напрями подальшого розвитку теорії службово-бойової діяльності Внутрішніх військ МВС України. *Чесць і закон*. Харків : Військ. ін-т ВВ МВС України, 2005. № 2. С. 3-9.
3. Кузніченко С.О. Проблемні питання щодо наукового забезпечення службово-бойової діяльності сил охорони правопорядку. *Чесць і закон*. Харків : Акад. ВВ МВС України, 2009. № 2. С. 16-19.
4. Полтавський Е.М. Сутність службово-бойової діяльності органів та підрозділів безпеки дорожнього руху сил охорони правопорядку України під час реагування на кризові ситуації: нормативно-правовий аспект. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2016. № 4 (84). С. 46-53.
5. Шмаков О.М. Види, форми і способи діяльності і дій внутрішніх військ / О.М. Шмаков, О.В. Лавніченко. *Чесць і закон*. Харків : Акад. ВВ МВС України, 2006. № 4. С. 10-19.
6. Єрмошин М.О. Розвиток понять вид, форма, спосіб і варіант у службово-бойовій діяльності Внутрішніх військ. *Наукове забезпечення службово-бойової діяльності Внутрішніх військ МВС України* : зб. тез допов. наук.-практ. конф., 30 березня 2011 р. Харків : Акад. ВВ МВС України, 2011. С. 62-63.
7. Литвин М.М. Концептуальна модель взаємодії Внутрішніх військ МВС України з органами Державної прикордонної служби при спільному виконанні службово-бойових завдань / М.М. Литвин, Ю.В. Аллеров, Ю.П. Бабков. *Чесць і закон*. Харків : Військ. ін-т ВВ МВС України, 2004. № 1. С. 7-14.

8. Лавніченко О.В. Уточнення підходів до формування понять теорії службово-бойової діяльності Внутрішніх військ / О.В. Лавніченко, С.О. Годлевський, К.Ю. Гунбін. *Честь і закон*. Харків : Академія ВВ МВС України, 2013. № 1 (44). С. 22-27.

9. Лавніченко О.В. Аналіз способів дій військових угруповань під час знешкодження незаконних збройних формувань / О.В. Лавніченко, В.П. Варакута, І.С. Луговський, О.В. Кривенко. *Честь і закон*. Харків : Академія ВВ МВС України, 2013. № 1 (44). С. 49-58.

10. Белай С.В. Соціально-економічні передумови виникнення збройного конфлікту в Україні та нормативно-правові засади його врегулювання / С.В. Белай, І.В. Євтушенко. *Вісник Львівського університету. Серія «Міжнародні відносини»*. Львів : Львівський національний ун-т ім. І. Франка, 2016. Вип. 38. С. 3-13.

11. Мацюк В.В. Сутність взаємодії Служби безпеки України з Національною гвардією України у надзвичайних ситуаціях соціального характеру: нормативно-правовий аспект / В.В. Мацюк, С.В. Белай. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ* : зб. наук. пр. Дніпропетровськ : ДДУВС, 2014. № 3 (72). С. 134-142.

12. Белай С.В. Державний механізм взаємодії сил охорони правопорядку з місцевою владою під час протидії кризовим явищам. *Науковий вісник Академії муніципального управління. Серія «Управління»* : зб. наук. пр. Київ : Академія муніципального управління, 2015. Вип. 1. С. 49-57.

13. Белай С.В. Механізм організації взаємодії сил охорони правопорядку з міжнародними організаціями у реагуванні на кризові ситуації, що загрожують національній безпеці України / С.В. Белай, І.В. Євтушенко, Е.М. Полтавський. *Честь і закон*. Харків : НАНГУ, 2016. № 4. С. 10-16.

14. Про Національну гвардію України: Закон України від 13.03.2014 р. № 876-VII : станом на 21.06.2019 р. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/876-18>.

Анотація

Корнієнко Д. М. Генеза проблеми службово-бойової діяльності сил охорони правопорядку у науці та практиці Національної гвардії України. – Стаття.

У статті встановлено, що нині теорія службово-бойової діяльності сил охорони правопорядку України є досить молодою наукою, а отже, в ній ще не на достатньому рівні опрацьовано основоположні категорії. Не є винятком службово-бойова діяльність Національної гвардії України, теорія та практика застосування якої потребує розвитку та формування адміністративно-правового та методологічного обґрунтування. Таким чином, нині проблемні питання службово-бойової діяльності сил охорони правопорядку у науці та практиці Національної гвардії України набувають особливої актуальності.

Метою статті є здійснення аналізу сутності службово-бойової діяльності сил охорони правопорядку у науці та практиці Національної гвардії України.

Визначено, що в умовах численних кризових ситуацій на території України особливого значення набуває Національна гвардія України, яка є військовим формуванням з правоохоронними функціями. Службово-бойова діяльність Національної гвардії України – це загальна назва, що відображає характер її діяльності, на відміну від бойової діяльності військових формувань та службової діяльності правоохоронних органів спеціального призначення. Національна гвардія України основними силами у мирний час виконує службово-бойові завдання у плановому, регулярному

порядку і посилює службово-бойову діяльність за надзвичайних обставин.

Доведено, що нині ще не проведено пошуку нових та вдосконалювання наявних видів службово-бойової діяльності, а також форм і способів виконання службово-бойових завдань, не зібрано досвіду діяльності Національної гвардії України у різних умовах оперативної обстановки та діями за різними кризовими ситуаціями. Точне визначення основоположних категорійних понять, установлення взаємозв'язків і взаємозалежностей між ними є необхідним для вирішення головних проблемних питань службово-бойової діяльності Національної гвардії України.

Напрями подальших наукових розвідок будуть спрямовані на дослідження проблемних питань адміністративно-правового забезпечення службово-бойової діяльності Національної гвардії України.

Ключові слова: службово-бойова діяльність, сили охорони правопорядку, адміністративно-правове забезпечення, Національна гвардія України.

Summary

Korniyenko D. M. Genesis problems of military-fighting forces of the law enforcement forces in the science and practice of the National Guard of Ukraine. – Article.

The article establishes that today the theory of military-fighting activity of the forces of law enforcement in Ukraine is a fairly young science, and therefore the basic categories have not yet been adequately worked out in it. The service and combat activity of the National Guard of Ukraine, the theory and practice of which requires the development and formation of administrative and legal and methodological substantiation, is not exception. Thus, at present, the problematic issues of the military-fighting activities of the law enforcement forces in the science and practice of the National Guard of Ukraine are of particular relevance.

The purpose of the article is to carry out the analysis of the essence of the service and combat activity of the law enforcement forces in the science and practice of the National Guard of Ukraine.

It is determined that in the conditions of numerous crisis situations in the territory of Ukraine the National Guard of Ukraine, which is a military formation with law enforcement functions, attaches particular importance. Service-fighting activity of the National Guard of Ukraine is a general name that reflects the nature of its activities, in contrast to the military activities of military formations and the service activities of law enforcement agencies of special purpose. The National Guard of Ukraine, the main forces in peacetime, performs military and combat tasks on a planned, regular basis and intensifies military-fighting activities in extraordinary circumstances.

It is proved that today the search for new and improvement of existing types of military-combat activity, forms and methods of performing military and combat tasks has not been conducted yet, the experience of the National Guard of Ukraine in various operational conditions and actions in different crisis situations has not been collected. The exact definition of the fundamental categorical concepts, the establishment of interrelations and interdependencies between them is necessary for solving the main problem issues of the military-combat activity of the National Guard of Ukraine.

The directions of further scientific research will be directed to studying the problem issues of the administrative and legal support of the military-military activity of the National Guard of Ukraine.

Key words: military-combat activity, law enforcement forces, administrative-legal support, National Guard of Ukraine.